

Türkçe Laboratuvar Notları

Ahmet Fatih Erdem

Sözcükte Anlam

GERÇEK ANLAM

Sözcüğün akla gelen **ilk** anlamıdır.

Örnek:

Havalar **soğudu** artık.

MECAZ ANLAM

Sözcüğün gerçek anlamdan uzaklaşarak kazandığı **yeni ve soyut** anlamıdır.

Örnek: Arkadaşlarımla aram **soğudu**.

EŞ ANLAMLI (ANLAMDAŞ) KELİMELE

Yazılışları **farklı**, anlamları **aynı** olan sözcüklerdir.

Örnek:
Soru-Sual
Öğretmen-Muallim

ZİT (KARŞITI) ANLAMLI KELİMLER

Anlamca birbirinin **karşıtı** olan sözcüklerdir.

Örnek:
Siyah-Beyaz
İleri-Geri

TERİM ANLAM

Bilim,sanat,spor vb.alanlara ait **özel** anlamlı kelimelerdir.

Örnek:

Futbol: Gol-Ofsayt

EŞ SESLİ (SESTEŞ) KELİMELE

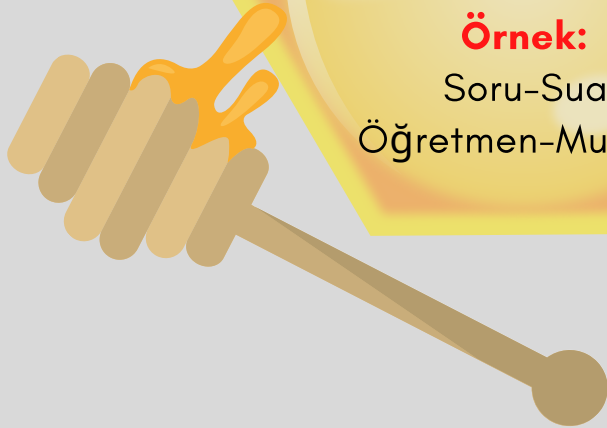
Yazılışları **aynı**, anlamları **farklı** olan sözcüklerdir.

Örnek:
Yüz-Gül-Çay

SOMUT-SOYUT ANLAM

Beş duyu organımızdan en az biriyle **algılayabildiğimiz** kelimeler somut, **algılayamadığımız** soyuttur.

Örnek: Özgürlük (**Soyut**)
Masa (**Somut**)

AHMET HOCA'NIN
TÜRKÇE
LABORATUVARI

NEDEN -SONUÇ CÜMLESİ

Cümlede eylemin yapılma gerekçesinin ve sonucun bulunduğu cümlelerdir.

Örnek:

Kaleci topu göremediği için golü yedi.

AMAÇ-SONUÇ CÜMLESİ

Cümlede bir eylem, başka eylemi gerçekleştirmek için yapılıyorsa bu cümle amaç-sonuç cümlesidir.

Örnek:

Penaltı atmak için çizgiye geldi.

KOŞUL-SONUÇ CÜMLESİ

Bir eylemin gerçekleşmesinin başka eylemin gerçekleşmesine bağlı olan cümlelerdir.

Örnek:

Gol atmak istiyorsan topa hızlı vumalısın.

Cümlede Anlam

GOOL!

DOĞRUDAN/DOLAYLI ANLATIM CÜMLELERİ

Başkasına ait sözlerin değiştirilmeden kullanıldığı cümleler **doğrudan**, değiştirilerek kullanıldığı cümleler **dolaylı anlatımlıdır**.

KARŞILAŞTIRMA CÜMLELERİ

İki durumun, kişinin ya da olayın benzer veya farklı yönlerinin ele alındığı cümlelerdir.

ÖZNEL -NESNEL CÜMLELER

Doğruluğu kişiden kişiye göre değişen cümleler **öznel**, değişmeyen cümleler **nesnel**dir.

Atasözü

• Söyleyeni belli olmayan öğüt veren sözlerdir.

• Kalıplaşmış sözlerdir.

• Çoğunlukla mecaz anlamlıdır.

• Bazıları yakın, bazıları zıt anlamlıdır.

• **Örnek:**

Aslan yattığı yerden belli olur.

-

Deyim

• Söyleyeni belli olmayan anlatımı pekiştiren söz öbeğidir.

• Kalıplaşmış sözlerdir.

• Çoğunlukla mecaz anlamlıdır.

• **Örnek:**

kulak kabartmak / göze girmek

Atam Dede Korkut Anısına

Parçada Anlam - I

PARAGRAFİN ANLAM YÖNÜ

Konu:
Paragrafta ne anlatıldığıdır.

Ana Düşünce:
Paragrafta okuyucuya verilmek istenen mesajdır.

Yardımcı Düşünce:
Paragrafta ana düşünceyi destekleyen yan yargılardır.

Başlık:
Paragrafta en çok tekrar eden, ana konuyla bağlantılı, anlamlı kelime ya da kelime grubudur.

PARAGRAFİN BÖLÜMLERİ

Giriş (Serim):
Paragrafta başlangıcın yapıldığı, genellikle konunun yer aldığı bölümdür.

Gelişme (Düğüm):
Konunun örneklerle genişletildiği bölümdür.

Sonuç (Çözüm):
Anlatılanın bitirildiği, genellikle ana düşüncenin yer aldığı bölümdür.

Parçada Anlam - 2

PARAGRAFİN ANLATIM BİÇİMLERİ

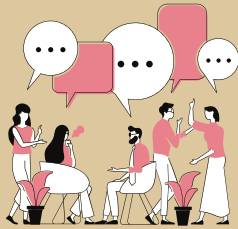
Açıklayıcı Anlatım:

Bilgilendirme amacı güden nesnel cümleler barındıran anlatım biçimidir.

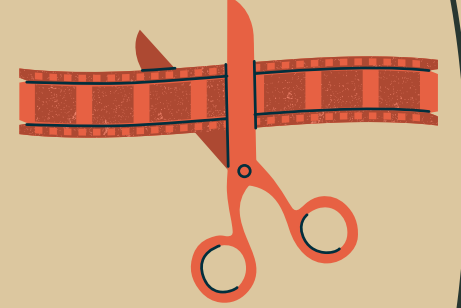
Tartışmacı Anlatım:

Okuyucunun fikrini değiştirmeye çalışan, öznel ifadelerin ağırlıkta olduğu anlatım biçimidir.

Öyküleyici Anlatım:

Olay temelli, kronolojik sıra takip eden, okuyucuya paragrafın içindeymiş hissi veren anlatım biçimidir.

Betimleyici Anlatım :

Sözcüklerle varlık ya da olayın, sözcükler aracılığıyla resmedildiği anlatım biçimidir.

Parçada Anlam -

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YÖNTEMLERİ

1.Tanımlama

Bir kavram ya da varlığın temel özellikleriyle açıklanmasıdır. Kısaca "Nedir?" sorusunun cevabıdır.

2.Duyulardan Yararlanma

Yazarın duygu ve düşüncelerini belirgin hale getirebilmek için duyu organlarımızla algılanabilen ayrıntılara yer vermesidir.

3.Benzetme

Aralarında ortak yön bulunan iki kavramdan özelliği zayıf olanın, özelliği güçlü olana benzetilmesidir.

4.Karşılaştırma

Bir düşünce, varlık ve kavramın daha iyi anlaşılması için başka bir düşünce, varlık ve kavramla benzer ya da farklı yönlerinin ortaya konmasıdır.

5.Örnekleme

Düşüncenin inandırıcılığını arttırmak, soyut düşünceleri somutlaştırmak amacıyla şahıs, olay ve eserlerden örnek vermektir.

6.Tanık Gösterme

Bir görüşü doğrulamak amacıyla başkasının (o alanda sözü geçen, uzman olan) sözünden yararlanma yöntemidir.

7.Sayısal Verilerden Yararlanma

Düşüncenin geliştirilmesinde sayılara dayalı istatistiksel bilgiler verilmesidir.

Yazım (İmla) Kuralları

sevgili Anam. (0)

Bu sana ilk mektubum. Artık tatil başladı ve erken kalksam olurmu? (1) Karnem kötü geldiği için af ettinmi (2) beni? Artık her gün otuzbeş () dakika kitap okuyacağam. (4) İngilizce kelimeleri 5'er 5'er (5) ezberlicem. TV' e (6) çok uzun bakmıcam. Herşeyin (7) farkına erdim. Yalnız (8) senden bişey (9) isticam. Sen de ki (10) telefonumu alabilirmiyim? (11)

Ömer

Sevgili Ömer'im,

Mektubun için teşekkür ederim ancak yanlışların düzeltmem için yalvarıyor sanki. Yanlışların şöyle:

0. Mektup ve yazışmalarda hitaplar büyük harfle başlar. Sonrasında virgül kullanılmalıdır.

1. Soru eki (-mı, -mi, -mu, -mü) kendinden önceki sözcükten ayrı yazılır.

2. Birincide yaptığın yanlış devam ediyor. Yardımcı eylem, ses olayı varsa bitişik yazılır. (Burada Ünsüz Türemesi var.)

. Sayılar her zaman ayrı yazılır.

4. Satır sonuna sığmayan sözcükler heceye göre ayrılır.

5. Birincide yaptığın yanlış devam ediyor. Üleştirme sayıları harf ile yazılır. Beşer şeklinde olmalıydı.

6. Büyük harfli kısaltmalara, harfin okunuşuna göre ek getirilir. TV'ye olmalıydı.

7. "şey" kelimesi kendinden önceki kelimelerden ayrı yazılır.

8. Yalnız değil yalnız şeklinde yazılmalı.

9. "şey" kelimesi kendinden önceki kelimelerden ayrı yazılır. Bir şey şeklinde yazılmalıdır.

10. "de" cümleden çıkarılınca anlam daralıyor ama bozulmuyorsa ayrı yazılır. / <<Ki>> bağlacının olduğu sözcüğe <<-ler>> eki eklediğimiz zaman anlam bozulur.

11. mı soru edatı kendinden öncekinden ayrı yazılır.

12. 'ezberlicem' ve 'bakmıcam' şeklinde değil 'ezberleyeceğim' ve 'bakmayacağım' şeklinde yazılmalıdır.

1. 'farkına erdim' şeklinde bir deyim yoktur. 'farkına vardım' yazılmalıdır.

Annen

Noktalama İşaretleri -I

Soru İşareti

+ Soru anlamı taşıyan ifadelerin sonuna gelir:

Mehtap da bizimle gelecek mi?

+ Bilinmeyen, kesin olmayan veya şüpheyle karşılanan yer, tarih vb. durumlar için kullanılır:

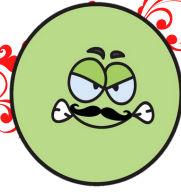
Yunus Emre (1240 ?-1320),
(Doğum yeri: ?) vb.

Ünlem İşareti

+ Sevinç, kıvanç, acı, korku, şaşma gibi duyguları anlatan cümle veya ibarelerin sonuna konur:
Eyvah! Otobüsü kaçırdım.

+ Alay, kinaye veya küçümseme anlamı kazandırılmak istenen sözden hemen sonra yay ayraç içinde ünlem işareti kullanılır:

Adam,akıllı (!)
olduğunu söylüyor.

Nokta

+ Bitmiş cümlelerin sonuna konur.

+ Bazı kısaltmaların sonuna konur:

Dr.,Doç,

+ Saat ve tarihlerin yazımında kullanılır:

19.03.1903 saat 19.03.

+ Sıralama bildiren sayıların sonuna konur:

2. , 16.yüzyıl...

Noktalı Virgöl

+ Cümle içinde virgüllerle ayrılmış tür veya takımları birbirinden ayırmak için konur:

Manavdan elma, armut, çilek;
kasaptan et, tavuk, ciğer aldım.

+ Ögeleri arasında virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur:

At ölür, meydan kalır;
yiğit ölür, şan kalır.

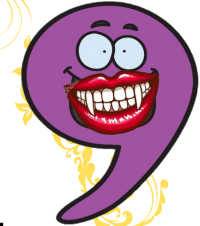
Virgöl

+ Eş görevli kelime ve kelime gruplarının arasına konur:
Defterimi,kitabı,kalemimi aldım.

+ Sıralı cümleleri ayırmak için kullanılır:
Geldi,gördüm,yendim.

+ Anlam karmaşasını ortadan kaldırmak için kullanılır:
Yaşlı,adama baktı.

+ Arasöz ve ara cümleleri ayırmak için kullanılır:
Ali, arkadaşım, bugün
geç geleceğim.

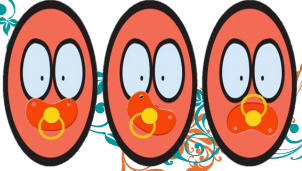
Noktalama İşaretleri -2

Üç Nokta

+ Herhangi bir sebeple bitirilmemiş eksilti cümlelerden sonra kullanılır:

Sen yanımda olsan...

+ Herhangi bir sebeple söylenmek istenmeyen ya da söylenmesi kaba sözcüklerin yerine kullanılır.

İki Nokta

+ Kendisiyle ilgili örnek verilecek cümlenin sonuna konur:

Meyveler: ananas, kivi ve mango.

+ Kendisiyle ilgili açıklama verilecek cümlenin sonuna konur:

Kendimi takdim edeyim:
Meclis kâtiplerindenim.

Kesme İşareti

+ Özel adlara getirilen iyelik, durum ve bildirme ekleri kesme işaretiyle ayrılır:

Kurtuluş Savaşı'nı,
Çanakkale Boğazı'nın...

+ Kısaltmalara getirilen ekleri ayırmak için konur:

TBMM'nin, TDK'nin,
BM'de, ABD'de, TV'ye.

Tırnak İşareti

+ Başka bir kimseden veya yazıdan olduğu gibi aktarılan sözler tırnak içine alınır:

"Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır. /
Toprak eğer uğruna ölen varsa vatandır."

+ Cümle içerisinde kitapların ve yazıların adları ve başlıkları tırnak içine alınır:

Yahya Kemal'in bazı şiirleri
"Kendi Gök Kubbemiz"
adı altında çıktı.

Kısa Çizgi

+ Satıra sığmayan kelimeler bölünürken satır sonuna konur:

Çok bekledik, ama
sonunda köyümüze de öğ-
retmen geldi.

+ Ara sözlere ve ara cümleleri ayırmak için kullanılır:

Küçük sürünü -dört inekle birkaç koyun-
köye giren yolun ağzında durdurdu.

Söz Sanatları

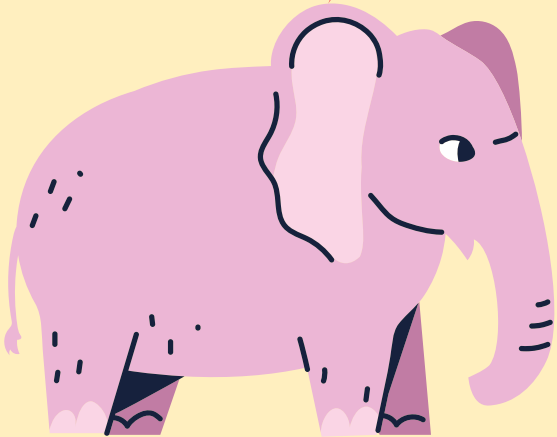
BENZETME

İki varlık ya da kavramdan nitelik bakımından zayıf olanın, güçlü olana benzetilmesi ile yapılır. Benzetmede iki asıl, iki de yardımcı olmak üzere dört öge vardır.

**Benzeyen/Benzetilen/
Ben. Yönü/Ben Edatı**

Örnek:

O bir fil kadar kadar kuvvetlidir.

KİŞİLEŞTİRME

İnsan dışı varlıkları insanmış gibi gösterme, canlandırma, onlara insana ait özellikler yükleme sanatıdır.

Örnek:

Rakun doğum günü sürprizine çok şaşırdı.

KONUŞTURMA

İnsan dışındaki varlıkların konuşuyor gibi aktarılmasıdır.

Örnek:

Kedi düşünce 'İmdat, Yardım edin.' diye bağırdı.

ABARTMA

Sözün etkisini artırmak için bir durumu gerçekte olamayacak biçimde, olduğundan çok ya da az gösterme sanatıdır

Örnek:

Papağan Geveze günlerce hiç susmadan konuşabilir.

Şiir Türleri

1. Lirik (Duygusal) Şiir

İçten gelen heyecanları coşkulu bir dille anlatan duygusal şiirlere lirik şiir denir.

Örnek:

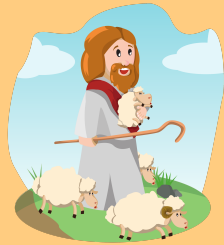
Nasıl acıkırsa susarsa insan
Öyle sevdim bir memleket kızını
Bir şey bu aşkın artırdı hızını
Aramıza dağlar deryalar koyan.

3. Didaktik (Öğretici) Şiir:

Belli bir düşünceyi kabul ettirmek veya belli bir konuda öğüt, bilgi vermek, ahlaki bir ders çıkarmak için yazılan öğretici şiirlere didaktik şiir denir.

Örnek:

Piknik,gezi yaparken
Çöp bırakma geride
Çayırlarda yürürken
Zarar verme çiçeğe.

4. Pastoral Şiir (Doğa Şiiri):

Doğa güzelliklerini; orman, yayla, dağ, köy ve çoban yaşamını ve bu hayata duyulan özlemi ifade eden şiir türüne pastoral şiir denir.

Örnek:

Gümüş bir dumanla kapandı her yer
Yer ve gök bu akşam yayla dumanı
Sürüler, çeşmeler, sarı çiçekler
Beyaz kar, yeşil çam, yayla dumanı.

2. Epik (Destansal) Şiir:

Kahramanlık, yiğitlik, savaş konularını ya da tarihsel bir olayı coşkulu bir anlatımla işleyen şiirlere epik şiir denir.

Örnek:

Bizdik o hücumun aşkıyla kanatlı
Bizdik o sabah ilk atılan safta yüz atlı
Uçtuk Mohaç ufkunda görünmek hevesiyle
Canlandı o meşhur ova at kişnemesiyle.

5. Satirik Şiir (Yergi Şiiri):

Toplum hayatındaki aksayan yönlerin, düzensizliklerin, insanların çeşitli konulardaki beceriksizliklerinin ve zayıflıklarının anlatıldığı yergi şiirlerine satirik şiir denir.

Örnek:

Cüzdanı görseler itin boynunda "Buyur baş sedire it ağa." derler.

Metin Türleri - I

ANI (HATIRA):

Bir yazarın yaşadıklarını, yaşadıklarıyla birlikte çağını, çevresinde olup bitenleri de anlattığı ders vermeyi amaçlayan yazı türüdür.

GÜNLÜK (GÜNCE):

Bir kişinin, gözlem, düşünce, duygu ve izlenimlerini günü gününe ve tarih düşerek anlattığı yazılardır. Günün gününe yazılması ile anı türünden ayrılır.

Günlükler anılara göre daha serbest ve içten yazılır.

DESTAN:

Milletlerin hayatında büyük yankılar uyandırmış tarihî, toplumsal (savaş, göç, istilâ vb.) veya doğal olayların (yangın, salgın hastalık, sel, deprem gibi) anlatıldığı, hayal unsurlarıyla süslenmiş uzun manzum (şiir biçiminde) eserlerdir. Milli eserlerdir.

EFSAANE:

Bir yerin adını nereden aldığını veya toplumun geçmişinde iz bırakmış bir olayı (savaş, göç, istilâ gibi) ya da o topluma ait bazı gelenekleri açıklayan, zaman zaman olağanüstü öğeler de içeren ve temeli gerçek olaylara dayanabilen halk hikâyelerine efsane denir.

OLAY TEMELLİ TÜRLER

HİKÂYE (ÖYKÜ):

Gerçekleşmiş ya da gerçekleşmesi mümkün olayların yer, kişi ve zamana bağlı olarak anlatıldığı kısa yazılardır.

- Serim, düğüm, çözüm bölümlerinden oluşur.
- Olay, kişi, yer(çevre) ve zaman hikâyelerin temel unsurlarıdır. Kahraman sayısı azdır.

ROMAN:

Gerçekleşmiş ya da gerçekleşmesi mümkün olayların yer, kişi ve zamana bağlı olarak anlatıldığı uzun yazılardır.

- Romanda olayın geçtiği yer, zaman ve kişiler öyküden daha ayrıntılı anlatılır.
- Öyküde tek bir olay romanda ise ana bir olay etrafında birden fazla olay anlatılır.

MASAL:

Olağanüstü olaylarla süslenmiş ilgi çekici öykülere masal denir.

- Sözlü anlatım ürünleridir. Sonradan yazıya geçirilmişlerdir.
- Yazarları belli değildir. (Anonimdir)
- Genelde bir tekerlemeyle başlar ve iyi bir dilekle sona ererler.
- Eğitici yönleri de vardır. Bu nedenle evrenseldirler.

FABL:

Kahramanları insan dışındaki varlıklar (Hayvanlar, cansız varlıklar ya da organlar) olan ve sonunda ders veya öğüt vermeyi amaçlayan genellikle şiir biçimindeki yazılara denir.

- Şiir ve düz yazı biçiminde yazılabilir.
- Bu yazı türüne ,Beydeba, Ezop, La Fonten, Mevlana, Şinasi, Tevfik Fikret gibi isimler örnek vermiştir.

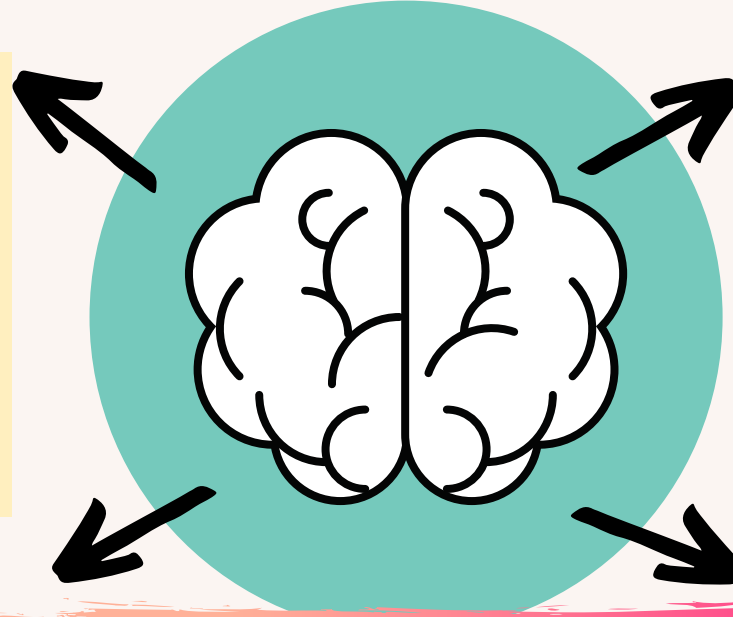

Metin Türleri - 2

MAKALE:

Bir konu üzerinde belli bir düşünceyi savunup desteklemek veya sadece bilgi vermek amacıyla yazılan gazete ve dergi yazılarıdır.

- Sade ve nesnel bir anlatımla yazılırlar.Ciddi bir anlatımı vardır.
- Düşüncelerin ispat edilme amacı vardır.Kanıt için kişilerin görüşlerine yer verilebilir.

DÜŞÜNCE TEMELLİ TÜRLER

DENEME:

Yazarın herhangi bir konu hakkındaki düşüncelerini, ispat amacı taşımadan kendi kendisiyle konuşuyormuş gibi anlattığı yazılardır.

- Öznel yazılardır. Anlatılan düşüncenin ispat edilmesi gibi bir amaç yoktur.

FIKRA (KÖŞE YAZISI):

Güncel konuları, gazete ve dergilerin belli sütunlarında özel bir görüşle yorumlayan yazılardır.

- Fıkralar öznel yazılardır.
- Bilgilendirme, öğretim amacı varsa da düşüncenin ispatı yoluna gidilmez. Yazarın görüşlerine katılıp katılmamak okuyucuya kalmıştır.
- Makale gibi ayrıntıya girilmez, yüzeyseldir.

SÖYLEŞİ (SOHBET):

Yazarların herhangi bir konu hakkındaki düşüncelerini, fazla derine inmeden, okuyucuyla konuşuyormuş gibi anlattıkları yazılardır.

- Günlük konuşma diliyle yazılırlar. Kısa ve samimi yazılardır. Öznel ifadeler içerir.
- Denemede yazar kendi kendisiyle konuşuyormuş gibi yazarken, söyleşide yazar okuyucuyla konuşuyormuş gibi yazar.

GEZİ YAZISI (SEYAHATNAME):

Yazarların gezip gördükleri yerleri ilgi çekici yönleriyle tanıttıkları yazılardır.

- Pek çok bilim dalı için kaynak özelliği taşır.
- Edebiyatımızda pek çok yazarın bu türde eseri veya yazısı vardır. Fakat türün edebiyatımızdaki en tanınmış yazarı on ciltlik Seyahatname adlı eseri ile Evliya Çelebi'dir.

BİYOGRAFİ:

Ünlü kişilerin hayatlarını anlatan yazılardır.

- Kaynak ve belgelere dayanarak yazılır.
- Hayat hikâyesi başkası tarafından anlatılır.

Otobiyografi:

Çeşitli alanlarda ün yapmış kişilerin kendi hayatlarını anlattığı eserlerdir.

Çekim Ekleri

Kelimelerin

çekimlenerek değişik yerlerde ve görevlerde kullanılmasını sağlayan eklere çekim eki denir.

A. Çoğul Ekleri

B. Hal Ekleri

C. İyelik Eki

D. Tamlama Ekleri

E. Fiil Kip ve Kişi Ekleri

Şifreleyelim: ÇİFT H

Ortak Kök

Kullanıldığı yere göre, hem ad hem fiil olma özelliği olan köklerdir.

ÖRN: boya, ekşi, damla vb.

Sesteş Kök

Yazılışları aynı olmasına rağmen anlamları ve türleri farklı olan köklere sesteş kök denir.

ÖRN: gül, yaz, kaz vb.

Kökler ve Ekler

Yapım Ekleri

Eklendiği kelimededen yeni ve anlamlı kelimeler yaratan eklerdir.

ÖRN: göz-et,
kitap-lık, sev-gi,
kalem-lik,
baş-la, çiçek-çi
bil-gi-siz...

Fiil Kökü

İş, oluş, durum ya da hareket bildiren köklerdir.

ÖRN: gez, oku, sev, bil, koş,
kalk, bak, kov vb.

İsim Kökü

Varlık veya kavramları karşılayan köklere isim kökü denir.

ÖRN: kağıt, masa, deniz,
genç, dağ vb.

Sözcükte Yapı

Bileşik Kelimeler

En az iki kelimenin bir araya gelmesiyle oluşmuş sözcüklerdir.

Kelime+Kelime
= **Birleşik Sözcük**

ÖRN: Pamukkale, Cumartesi
Beşiktaş, yüzbaşı

Basit Kelimeler

Yapım eki almamış sözcüklerdir. Çekim eki alabilirler. Kök halinde ya da çekim eki almış halde bulunurlar.

Kök + Çekim Eki
= **Basit Sözcük**

ÖRN: kapının, araba,
fare, kedidir...

Türemiş Kelimeler

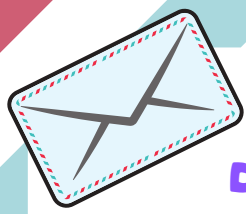
Yapım eki almış sözcüklerdir. Çekim eki de alabilirler.

Kök + Yapım Eki + Çekim Eki
= **Türemiş Sözcük**

ÖRN: kitapçı, gözlük, sula,
bilinçli, sevindi, konuşuldu...

Yapım eki almış tüm sözcükler türemiştir.

DURUM ZARFI

Fiile sorulan **"Nasıl?"** sorusuna cevap veren zarflara **"DURUM ZARFI"** denir.

FiİLE / FiİLİMSİYE

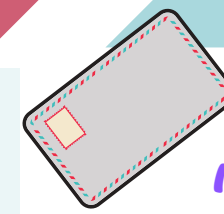
NASIL?

Örnek:

- » Araba yavaş ilerliyor.
- » Düzenli çalışmak şarttır.
- » Sevgi, akıllıca davranıyor.

Zarflar

Fiillerin anlamını yer, durum, zaman ve miktar yönünden; sıfatların ve zarfların anlamını ise azlık-çokluk yönünden tamamlayan kelimelere **zarf (belirteç)** denir.

MİKTAR ZARFI

Fiile, fiilimsiye sıfata ya da kendisi gibi bir zarfa sorulan **"Ne kadar?"** sorusuna cevap veren zarfa **"AZLIK ÇOKLUK ZARFI"** denir.

FiİLE / FiİLİMSİYE

NE KADAR?

Örnek:

Sınav için çok çalıştı.

ZAMAN ZARFI

Fiile sorulan **"Ne zaman?"** sorusuna cevap veren zarflara **"ZAMAN ZARFI"** denir.

FiİLE

NE ZAMAN?

Başlıca zaman zarfları şunlardır: **"Dün, yarın, bugün, şimdi, sonra, erken, geç, ..."**

Örnek:

- » Dün, seni her yerde aradım.
- » Aradığımda seni bulamıyorum.

YER-YÖN ZARFI

Fiile sorulan **"Nereye?"** sorusuna cevap veren zarflara **"YER-YÖN ZARFI"** denir.

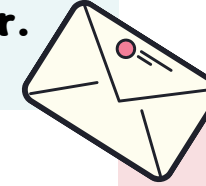
FiİLE / FiİLİMSİYE

NERE?

Başlıca yer yön zarfları şunlardır: **"İçeri, dışarı, ileri, geri, aşağı, beri, yukarı, öte, yan, ön, arka, üst, alt..."**

Örnek:

- » Bunları aşağı bırak.
- » Eşyaları içeri taşı.
- » Çocukları dışarı çıkar.

SORU ZARFI

Fiilleri soru yoluyla belirten zarflara **"SORU ZARFI"** denir.

Başlıca soru

zarfları şunlardır: **"Ne, Nasıl, Niçin, Neden, Ne zaman, Ne kadar, Ne biçim, Ne diye?.."**

Örnek:

- Bize ne getirdin?**
- Buraya nasıl geldin?**
- Beni niçin dinlemedin?**
- Neden yemek yemedin?**
- Eve ne zaman döndün?**

Fiiller - I

İş, oluş ya da durum bildiren sözcüklere fiil ya da eylem denir. Fiiller kök biçiminde yazılırken sonuna "kısa çizgi" konulur ve bu çizgi mastar eki "-mak/-mek" gibi okunur. Kök hâlindeki bu fiillere "mastar fiil" denir.

İŞ (Kılış) FİİLLERİ:

Bir işi, hareketi anlatan fiillerdir. Nesne alabilen (başına "ONU" eklenebilen) fiillerdir. İş fiilleri "Neyi?", "Kimi?" sorularına cevap verir.

Örnek:

(onu) Oku-, (onu) başar-,
(onu) bil-, (onu) kazan-,
(onu) yen-...

DURUM FİİLLERİ:

Nesne alamayan fiillerdir. (Başına "onu" eklenemez.) Eylem öznenin kendi isteği ile gerçekleşir. Öznenin içinde bulunduğu durumu anlatırlar.

Örnek:

(onu) Yürü-, (onu) uza-,
(onu) otur-, (onu) sus-,
(onu) gül-, (onu) yat-,
(onu) bin-...

OLUŞ FİİLLERİ:

Doğada kendiliğinden olan olayları anlatan fiillerdir. Belli bir süreye ihtiyaç duyan fiillerdir. Bu fiillerin başına "onu" eklenemez.

Örnek:

Büyü-, kızar-, çürü-, uza-,
sol-, öl-, hastalan-,
acı-, morar-, kuru-,
doğ-...

AHMET HOCA'NIN
TÜRKÇE
LABORATUVARI

Fiiller - 2

Fiilin zamanını ya da yapılış şeklini gösteren eklerdir.

Haber ve **Dilek Kipleri** olarak ikiye ayrılır:

Haber Kipleri: Fiillere kesin bir zaman anlamı katan kiplerdir.

ÇEKİMLİ
FİİL

Fiil Kökü

+

Kip Eki

+

Şahıs Eki

$$E=mc^2$$

GEÇMİŞ
ZAMAN

Görülen Geçmiş Zaman

Fiil kök veya gövdelerine

**"-DI, -Dİ, -DU, DÜ,
-TI, -Tİ, -TU, -TÜ"**

ekleri eklenerek yapılır.

Örnek: Dün maçta harika bir gol attım.

Duyulan Geçmiş Zaman

Fiil kök ya da gövdelerine

**"-MIŞ, -MİŞ,
MUŞ, -MÜŞ"**

ekleri eklenerek yapılır. Bu kip eylemin yapıldığını başkasından duyma anlamı taşır.

Örnek: Elif yine dedikodumu yapmış.

ŞİMDİKİ
ZAMAN

Fiil kök ya da gövdelerine **"-YOR"** eki eklenerek yapılır.

"-makta, -mekte"

eki de şimdiki zaman anlamı verir. "a veya e"

sesiyle biten fiillere

"-yor" eki

getirildiğinde geniş ünlü daralır

"ı, i, u, ü" seslerinden

birine dönüşür.

Örnek: Yarışmacılar çok hızlı koşuyor.

GELECEK
ZAMAN

Fiil kök ya da gövdelerine

"-ECEK, -ACAK" eki eklenerek

yapılır.

"-ecek, -acak" eki l.

şahıslarda ünsüz yumuşamasına uğrayarak

"-eceğ, -acağ" şekline dönüşür.

Örnek: Belki bu sene yeni varlıklar buraya gelecek.

GENİŞ
ZAMAN

Olumlu fiil kök veya gövdelerine

"-R",

olumsuz fiil kök veya gövdelerine

"-(MA)Z" eki eklenerek yapılır.

Olumsuz çekimde l.

şahıslarda ise hiç kip eki bulunmaz

Örnek: Her akşam yatmadan dişlerini fırçalar.

AHMET HOCA'NIN
TÜRKÇE
LABORATUVARI

Fiiller -

Fiile kesin bir zaman anlamı katmayan, fiilin hangi biçimde yapılmasının istendiğini belirten kiplere **Dilek Kipleri** denir.

İSTEK KİPİ

Fiil kök veya gövdelerine “-E,-A” ekleri eklenerek yapılır. İsteme anlamı katar. Türkiye Türkçesinde sık kullanılmayan bir kiptir.

Örnek: Öğretmenim beş puan daha alayım.

DİLEK-ŞART KİPİ

Fiil kök veya gövdelerine “-SE, -SA” ekleri eklenerek yapılır.

Fiile şart ya da dilek anlamı katar.

Örnek: Annem, ödevlerini bitirirsen dışarı çıkabilirsin, dedi.

GEREKLİLİK KİPİ

Fiil kök veya gövdelerine “-MELİ, -MALI” ekleri eklenerek yapılır. Eylemin yapılması gerektiğini bildirir. “olmak” yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığında cümleye “olasılık” anlamı katar.

Örnek: Dişlerinizi kaybetmemek için düzenli fırçalamalısınız.

EMİR KİPİ

Fiil kök veya gövdelerine hiçbir kip eki eklenmeden yapılır. İnsan kendine emir veremeyeceği için bu kipin I. tekil ve çoğul şahsı yoktur.

Örnek: Dur! Buraya girmek yasak.

ANLAM KAYMASI

Bir kipin kendi anlamı dışında, bir başka kipin anlamını verecek bir biçimde kullanılmasına **Anlam Kayması** (Zaman/Kip Kayması) denir

Örnek: Her pazar buraya geliyor.

Biçimce: Şimdiki Z,
Anlamca: Geniş Z

Fatih İstanbul'u alacak.

Biçimce: Gelecek Z,
Anlamca: Geçmiş Z.

Fiilde Yapı

Yeterlilik Fiili: Bir fiile "ebil(mek)" yardımcı fiili getirilerek yapılır.

Örnek: Sevinçten bayılabılırım.

Tezlik Fiili: Bir fiile "iver(mek)" yardımcı fiili getirilerek yapılır.

Örnek: Birden kayboluverdi.

Sürerlik Fiili: Ana fiile "edur(mak)", "ekal(mak)" ve "egell(mek)" yardımcı fiillerinin getirilmesiyle oluşur.

Örnek: Arkasından bakakaldım.

Yaklaşma Fiili: Bir fiile "eyaz(mak)" yardımcı fiili getirilerek yapılır.

Örnek: Yürürken düşeyazdım.

Kurallı Birleşik Fiiller

İki fiilin belli kurallara göre birleşmesiyle oluşan birleşik fiillerdir. Kurallı birleşik fiiller kendi anlamından uzaklaşarak ana fiile "yeterlik, tezlik, yaklaşma, sürerlik" gibi anlamlar katar. Kurallı birleşik fiiller her zaman birleşik yazılır.

Yardımcı Fiille Oluşan Birleşik Fiiller

İsim ve isim soylu sözcüklere getirilen "et-,eyle-,ol-,kıl-" eylemleriyle yapılırlar.

Örnek: hissetmek, namaz kılmak, hasta olmak...

Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller

En az iki sözcüğün gerçek anlamını kaybederek birleşmesiyle oluşan fiillerdir. Deyimler buna örnektir.

Örnek: kulak kabartmak..

Birleşik Fiiller

En az iki sözcüğün (isim+fiil) birleşmesiyle meydana gelen fiillerdir. Dört türü vardır.

Örnek: yüzebilme,koşuverme,...

Türemiş Fiiller

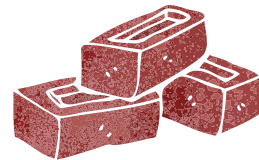
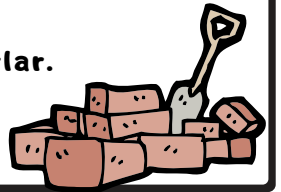
Yapım eki almış fiillerdir. İsim ve fiil kökünden türeyerek oluşurlar.

Örnek: yürü-t- ,kan-a-...

Basit Fiiller

Yapım eki almamış, çekim eki alabilen fiillerdir.

Örnek: bakıyor- ,gez-...

AHMET HOCA'NIN
TÜRKÇE
LABORATUVARI

Ek Fiil

İsim soylu sözcüklere eklendiğinde onları "YÜKLEM" yapan, çekimli fiillere eklendiğinde onları "BİRLEŞİK ZAMANLI" yapan -i- fiiline ek fiil denir.

Ek-fiil kelimelere eklenirken genellikle ünlü düşmesine uğrar. Ünlü düşmesi yok ise ek-fiil birleştiği sözcükten ayrı yazılır. Ek-fiil düşmüş ise kip ekleri ek-fiilin birleştiği isim ya da fiile eklenir yani birleşik yazılır:

Çalışıyorduk. ((Çalışıyor idik) "-yor" ve "-di" ekleri birleşirken ek fiil "i-" düşmüştür.

Ek fiile eklenmesi gereken "-di" eki ek fiil düşünce "Çalışıyor" çekimli fiiline eklenmiştir.)

EK FİİLİN GÖRÜLEN GEÇMİŞ ZAMANI

İSİM + (İ-Dİ) + KİŞİ EKİ

(Ben) hastaydım. - (Biz) hastaydık.
(Sen) hastaydın. - (Siz) hastaydınız.
(O) hastaydı. - (Onlar) hastaydılar..

İDİ-

HİKAYE BİRLEŞİK ZAMAN

FİİL + KİP EKİ + (İDİ) + KİŞİ EKİ

Örnek:

Aldıydı -Alıyordu-Alaydı-Alacaktı...

EK FİİLİN DUYULAN GEÇMİŞ ZAMANI

İSİM + (İ-MİŞ) + KİŞİ EKİ

(Ben) hastaymışım. - (Biz) hastaymışız.
(Sen) hastaymışsın. - (Siz) hastaymışınız.
(O) hastaymış. - (Onlar) hastaymışlar..

İMİŞ-

RİVAYET BİRLEŞİK ZAMAN

FİİL + KİP EKİ + (İMİŞ) + KİŞİ EKİ

Örnek:

Alacakmış -Alıyormuş-Almalıymış-

EK FİİLİN ŞARTI

İSİM + (İ-SE) + KİŞİ EKİ

(Ben) hastaysam. - (Biz) hastaydık.
(Sen) hastaysan. - (Siz) hastaysanız.
(O) hastaysa. - (Onlar) hastaysalar..

İSE-

ŞART BİRLEŞİK ZAMAN

FİİL + KİP EKİ + (İSE) + KİŞİ EKİ

Örnek:

Alırsa- Almışsa- Alacaksa

EK FİİLİN GENİŞ ZAMANI

İSİM + (İ-DİR) + KİŞİ EKİ

(Ben) hastayım. - (Biz) hastayız.
(Sen) hastasın. - (Siz) hastasınız.
(O) hastadır. - (Onlar) hastalar..

DİR-

Bu ek diğer ek fiiller gibi birleşik zaman oluşturmaz. Bu ekin eklendiği fiiller basit zamanlıdır.

Anlamca Anlatım Bozukluğu

Gereksiz Sözcük Kullanımı

Örnek:

Gençler Fatih Terim'i ilgi ve alakayla dinledi.

İlgi ve alakalı sözcükler eş anlamlı olduğu için bir tanesi cümleden çıkarılmalıdır.

Mantık Hatası

Örnek:

Beyin zarı iltihapları iyi tedavi edilmezse **ÖLÜME** hatta **SARA NÖBETLERİNE** yol açabilir. (Y)

Beyin zarı iltihapları iyi tedavi edilmezse **SARA NÖBETLERİNE** hatta **ÖLÜME** yol açabilir. (D)

Sözcüğün Yanlış Yerde Kullanımı

Örnek:

İzinsiz inşaata girilmez. (Y)

İnşaata izinsiz girilmez. (D)

Atasözü-Deyim Yanlışları

Deyimler ve atasözleri cümlede anlamına uygun kullanılmadıkları zaman anlatım kusuru taşırlar.

Örnek:

Bu sınavı kazanabilmek için bütün zorlukları gözden çıkardım. (Göze aldım, olmalı)

Sözcüğün Yanlış Anlamda Kullanımı

Örnek:

Yeni öğrencilerin çekimser olması doğaldır. (Y)

Yeni öğrencilerin çekingen olması doğaldır. (D)

Anlamca Çelişen Sözcükleri Kullanımı

Genellikle **KESİNLİK** bildiren zarfların **OLASILIK** bildiren sözcüklerle kullanılmasından kaynaklanan bir anlatım kusurudur.

Örnek:

Olayın üstünden yaklaşık tam yirmi gün geçmişti.

Katkılarından dolayı
Emine Gevher Aydemir'e
teşekkür ederim.